

Summary

Korotenko T. Features of taking evidence abroad in civil procedure of Ukraine.

The article deals with the features of legal regulation of the taking of evidence abroad in civil procedure of Ukraine, based on research and current legislation of Ukraine. The article highlights the main issues that arise in the direction of the courts Ukraine court orders to obtain evidence abroad. Also, based on studies proposed addition of Article 416 Draft amendments to the CPC of Ukraine.

Key words: civil procedure, evidence, proof, taking evidence abroad, a letter rogatory.

УДК 347. 4.2

Я. В. КРАВЦІВ

Ярослав Васильович Кравців, аспірант Київського університету права НАН України

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОДУКТИ ХАРЧУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Однією зі складових при реалізації продуктів харчування є інформація про товар та продукти харчування. Основне в ній полягає в тому, наскільки надана інформація є інформативною, дійсною і насамперед правдивою. Принаймні фальсифікатів продуктів харчування та отруєнь ними в Україні та реклами окремих з них, які є небезпечні для здоров'я, чимало. Так, у 2015 р. співробітники СБ України спільно з Державною ветеринарною та фітосанітарною і фіскальною службами викрили схему ввезення на територію України харчових продуктів з РФ, які не відповідали ветеринарно-санітарним нормам безпечності та якості. Було попереджено імпорту понад 200 тонн неякісної молочної, рибної та м'ясної продукції з Росії, а Держветфітослужбою вивезено офіційне застереження компетентним органам Російської Федерації та тимчасово призупинено імпорту харчової продукції окремих російських підприємств-виробників^{1*}.

Загрози посилюються з 20 вересня 2015 р. із зупиненням сертифікації продуктів харчування, а фактично припинено державний контроль за їх безпекою та якістю, що небезпечно для продуктів харчування дитячого асортименту.

Між тим, відповідно до ст. 42 Конституції України держава має захищати права споживачів, здійснювати контроль за якістю і безпечністю продукції. Проте із змінами до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України від 28 грудня 2014 р. у 2015 р. та у 2016 р. був накладений мораторій (заборона) на перевірки суб'єктів господарської діяльності. Отже, конституційні вимоги до держави стосовно контролю за безпечністю та якістю продукції не виконуються, що загострило і без того катастрофічну ситуацію на споживчому ринку щодо якості і безпечності для здоров'я продукції. Ми вже не говоримо про ліквідацію Держспоживінспекції, яка контролювала їх якість як елемент захисту прав споживачів.

До речі, MAIDAN PRESS CENTER оприлюднив дані, які були отримані при експертизі харчових продуктів, закуплених громадськими організаціями. Виявилось, що понад 70 % з них за результатами випробувань в ДП «Укрметртестстандарт» виявилися такими, що не відповідають вимогам чинного законодавства.

Можна стверджувати, що відміна обов'язкової сертифікації як форми державного нагляду за безпекою та якістю продукції суттєво погіршила охорону прав споживачів. Так, дані лабораторних досліджень Асоціації споживачів державним підприємством «Укрметртестстандарт» катастрофічні: при випробуванні ковбасних виробів виявили синтетичні барвники, бактерії кишкової палички, мезофільні аеробні та факультативні анаеробні мікроорганізми, що «гарантує» кишкові розлади та інші захворювання; у шоколадних виробках почали використовувати дешеві види гідрогенізованих пальмових олій, які наполовину складаються із шкідливих для здоров'я людини трансізомерів; виробники фальсифікують масло солодковершкове, сир твердий, сметану, молоко згущене, морозиво; в деяких молочних продуктах, відібраних для дослідження у дошкільних закладах та школах, вміст рослинного жиру у «маслі солодковершковому» досягав 100 % – його взагалі не було!

Необхідно зауважити, що особливий інтерес до продуктів харчування та інформацію про них цивілісти не проявили, особливо в Україні. Тут є суперечності об'єктивного походження: продукти харчування мають строки придатності й допоки інформація пошириться та засвоїться, вона стає недостовірною чи втрачає свої ознаки, що передбачені ст. 14 Закону України «Про інформацію»², оскільки: 1) інформація про товар (роботу, послугу) – відомості та/або дані, які розкривають кількісні, якісні та інші характеристики товару (роботи, послуги), а вони змінюються; 2) інформація про вплив товару (роботи, послуги) на життя та здоров'я людини не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом; 3) правовий режим інформації про товар (роботу, послугу) визначається законами України про захист прав споживачів, про рекламу, іншими законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Опосередковано ця проблематика висвітлювалася у роботах, які присвячені договору купівлі-продажу, зокрема вчених різних періодів розвитку цивілістичної думки: М. М. Агаркова, М. І. Брагінського, Т. В. Боднар, О. В. Дзери, О. В. Кохановської, В. Д. Примака, В. В. Луця, О. Р. Шишки, Р. Б. Шишки та особливо О. С. Яворської. Спеціальні роботи не охопили всі аспекти проблематики і скоріше є постановочними, ніж

конструктивними. Окремі публікації не витримують критики на відповідність вимогам до об'єктів авторського права та аргументації висновків.

З огляду на обраний інформаційний аспект щодо продуктів харчування наразі він є вразливим і постає необхідність протидії обороту і рекламі неякісних, фальсифікованих товарів, що загрожують здоров'ю й життю споживачів. Такі харчі здебільше не мають сертифікатів якості чи відповідності та достовірної інформації про виробника, склад і властивості, гарантійні зобов'язання. Відомості на упаковці товару не відповідають дійсності та порушують право споживача на інформацію про якість продукції.

Мега статті: звернути увагу на необхідність посилення вимог до самих продуктів харчування через інформаційний аспект та відповідальність за поширення недостовірної інформації про продукти харчування й обґрунтування цивільно-правового її значення та забезпечення.

Об'єктом є відносини, які виникають при введенні в оборот продуктів харчування та щодо обов'язку їх товаровиробників і продавців стосовно надання інформації про них, а *предметом* – положення актів законодавства, практика їх застосування.

Передусім наголосимо, що однозначно ситуація щодо стану надання інформації про продукти харчування в Україні є неприпустимою і потребує як дієвих публічно-правових, так і приватноправових засобів, особливо при стрімкому зростанні цін на продукти харчування. Слід виходити з того, що ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів»³ передбачено, що право на необхідну, доступну достовірну й своєчасну інформацію про кількість, якість і асортимент продукції є невід'ємним правом всякого споживача, який знаходиться на території України.

На рівні презумпції ми виходимо з того, що інформація про продукти харчування як товари має доводитися до відома споживачів виробником (продавцем) у технічній документації, на етикетках, а також маркуванням або іншим способом, прийнятним для окремих видів товарів (послуг) або в окремих сферах обслуговування. Такий обов'язок є забезпеченням прав споживача на інформацію і надає йому можливість здійснити свідомий вибір за принципом співвідношення ціни та якості.

Наразі у Верховну Раду України внесено законопроект «Про інформацію для споживачів стосовно продовольчих товарів»⁴, у якому приділено увагу інформації про продукти харчування за європейськими правилами.

Інформація, яка надається споживачеві до придбання ним товару чи замовлення роботи (послуги), повинна містити: назву товару, найменування або відтворення знаку для товарів і послуг, за якими вони реалізуються; найменування нормативних документів, вимогам яких повинна відповідати вітчизняна продукція; дані про основні властивості продукції, а щодо продуктів харчування – про склад (включаючи перелік використаної у процесі їх виготовлення сировини, в тому числі харчових добавок), номінальну кількість (масу, об'єм тощо), харчову та енергетичну цінність, умови використання й застереження щодо вживання їх окремими категоріями споживачів, а також іншу інформацію, що поширюється на конкретний продукт; відомості про вміст шкідливих для здоров'я речовин, які встановлені нормативно-правовими актами, та застереження щодо застосування окремої продукції, якщо такі застереження встановлені нормативно-правовими актами; позначку про наявність у її складі генетично модифікованих компонентів; дані про ціну (тариф), умови та правила придбання продукції; дату виготовлення; відомості про умови зберігання; гарантійні зобов'язання виробника (виконавця); правила та умови ефективного і безпечного використання продукції; строк придатності (строк служби) товару (наслідків роботи), відомості про необхідні дії споживача після їх закінчення, а також про можливі наслідки в разі невиконання цих дій; найменування та місцезнаходження виробника (виконавця, продавця) і підприємства, яке здійснює його функції щодо прийняття претензій від споживача, а також проводить ремонт і технічне обслуговування.

Інформація доводиться до відома споживачів виробником (виконавцем, продавцем) у супровідній документації, що додається до продукції, на етикетці, а також у маркуванні чи іншим способом (у доступній наочній формі), прийнятним для окремих видів продукції або в окремих сферах обслуговування. Тож йдеться про самостійне значення інформації як умови укладення договорів на реалізацію продуктів для населення, що є новелою в цивільному законодавстві і має істотне значення в договорах купівлі-продажу продуктів харчування. Це виходить з межі того, що передбачено ст.ст. 628 та 638 ЦК України⁵.

Наскільки є виправданим розширення умов договорів і створення прецеденту щодо реалізації продуктів харчування, покаже практика. Проте все, що слугує охороні життя та здоров'я людини, довілля є виправданим. Тож належне інформування споживача є виправданим, навіть якщо у подальшому виникне спокуса розширити таку умову і на інші товари. Проте умова про якість товарів належить до звичайних і охоплюється вимогою до самого товару. Одна справа, коли на них встановлені стандарти, а інша – коли так звані тимчасові умови, від яких слід відмовитися і чим скоріше, тим краще.

Зауважимо, що Правилами роздрібної торгівлі продовольчими товарами, затвердженими наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції від 11 липня 2003 р. № 185⁶ передбачено, що маркування фасованих харчових продуктів повинно містити в доступній для сприйняття покупцем формі інформацію про: загальну назву харчового продукту; номінальну кількість харчового продукту в установлених одиницях виміру (маса, об'єм тощо); склад харчового продукту, якщо він виготовлений з кількох складників, із зазначенням переліку назв використаних у процесі виготовлення інших продуктів харчування, харчових добавок; харчову цінність, а також енергетичну цінність (для харчових продуктів, що її мають); кінцевий термін реалізації або дату виготовлення і термін придатності до споживання; умови зберігання; позначення нормативного документа (для харчових продуктів вітчизняного виробництва); найменування та адре-

су виробника й місце виготовлення; умови використання (якщо такі передбачені); наявність у харчовому продукті компонентів з генетично модифікованою сировиною (у разі, якщо використання таких компонентів передбачено нормативними документами або нормативно-правовими актами на даний харчовий продукт); застереження щодо вживання харчового продукту певними категоріями (групами) населення (діти, вагітні, люди похилого віку, спортсмени, хворі тощо); іншу інформацію, передбачену чинними в Україні нормативними документами, дія яких поширюється на певний харчовий продукт. Очевидно, що законопроект сприйняв положення правил на більш імперативному рівні.

Водночас зауважимо, що у першій редакції (п. 13) Правил продажу продовольчих товарів було вказано, що до відома покупців, у зручній для сприйняття формі (наочній та іншій) подається інформація про наявний асортимент і виробників товарів, час їх надходження у продаж, харчову цінність, особливості зберігання, виготовлення і вживання. Згодом чомусь вимога зручності для сприйняття зведена до заборони продажу фасованих вітчизняних та імпортованих харчових продуктів без маркування державною мовою. Тож спровоковано непрозорий ввіз і випуск вітчизняними виробниками неякісних, фальсифікованих, навіть радіоактивних товарів, що прямо загрожують здоров'ю і життю споживачів, з чим миритись не можна.

Продаж фасованих вітчизняних та імпортованих харчових продуктів без маркування державною мовою України не допускається, а маркування нефасованих харчових продуктів здійснюється в порядку, установленому нормативними документами для певних харчових продуктів. Зауважимо, що у маркуванні харчових продуктів використовуються специфічні символи, якими позначають дієтичні, профілактичні, оздоровчі харчові продукти, біологічно активні харчові добавки, дитяче харчування, харчування для спортсменів тощо.

З одного боку, працівники виробники та продавці зобов'язані надати покупцю необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про товари, а також на вимогу покупця – документи, якими підтверджуються їх якість і безпека, а також ціна товарів, а з іншого боку, – їх реалізувати, отримати прибуток і з нього виплатити винагороду працівникам. Тож мерчедайзери фактично переймаються введенням споживачів в оману і тут має спрацювати обачність споживача та його поінформованість про сучасне просування товарів на ринках.

Інформування покупців про роздрібні ціни в грошовій одиниці України забезпечується суб'єктом господарської діяльності за допомогою ярликів цін (цінників) на зразках товарів, які оформляються відповідно до Інструкції про порядок позначення роздрібних цін на товари народного споживання в підприємствах роздрібною торгівлі та громадського харчування, яка затверджена наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі від 4 січня 1997 р. № 27. Роздрібною ціною є ціни на товари невиробничого споживання, за якими їх продають незалежно від форми розрахунків безпосередньо громадянам та іншим кінцевим споживачам для їх особистого некомерційного використання.

Як передбачено, інформування покупців про роздрібні ціни на товари здійснюється за допомогою таких засобів: ярликів цін (цінників) на зразках товарів або покажчиків цін у підприємствах роздрібною торгівлі; ярликів цін (цінників), преїскурантів алкогольних напоїв, меню та преїскурантів цін на куповані товари в підприємствах громадського харчування.

Ярлик цін (цінник) призначається для надання покупцям основної інформації на окремий товар, покажчик цін і преїскурант цін на куповані товари – на ряд товарів, що є у продажу, меню – про перелік страв, кулінарних, булочних, борошняних кондитерських виробів, що пропонуються протягом дня. Ярлики цін (цінники) та покажчики цін для продовольчих товарів повинні мати такі реквізити: для вагових товарів – назва товару, сорт, ціна за один кілограм або за сто грамів; для товарів чи напоїв, що продаються на розлив, – назва товару чи напою, сорт, ціна за одиницю місткості або одиницю ваги; для штучних товарів та напоїв в пляшках – назва товару чи напою, вага або місткість, сорт, ціна за штуку; для товарів, що розфасовані, назва товару, сорт, ціна за один кілограм або за сто грамів, вага одиниці розфасовки, ціна за одиницю розфасовки.

Роздрібні ціни також можуть бути позначені на товарних ярликах, етикетках підприємств-виготівників, упаковці, в якій товар продається населенню, або безпосередньо на самому товарі, якщо позначення ціни не псує його товарний вигляд та не знижує якість товару. У випадку, якщо старі ціни на товарах закреслити неможливо (наприклад, були позначені етикетпістолетом), нові ціни позначаються шляхом наклеювання їх безпосередньо на попередні, що призводить до зловживань. Більш справедливим є новий ярлик і попередження на ньому про зміну ціни.

Правилами торгівлі на ринках, затвердженими наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, Міністерства внутрішніх справ, Державної податкової адміністрації, Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації від 26 лютого 2002 р. № 57/188/84/105⁸, передбачено, що усі продавці зобов'язані надавати покупцям відомості про товари, не допускати порушення прав споживачів, бути ввічливими, охайно одягненими, відпускати товар упакованим або в тару покупця повною мірою і вагою, їм забороняється палити, розпивати спиртні напої. Особи в нетверезому стані не допускаються до торгівлі на ринку.

Слід пам'ятати, що у разі коли надання недоступної, недостовірної, неповної або несвоєчасної інформації про продукцію та про виробника (виконавця, продавця) спричинило придбання продукції, яка не має потрібних споживачеві властивостей; неможливість використання придбаної продукції за призначенням; заподіяння шкоди життю, здоров'ю або майну споживача, споживач має право: розірвати договір і вимагати відшкодування завданих йому збитків; вимагати надання у прийнятній короткій, але не більше місяця, строк належної інформації; розірвати договір і вимагати відшкодування збитків, якщо інформацію в обумовлений строк не буде надано; пред'явити продавцю (виробнику, виконавцю) вимоги, передбачені ст. 16 Закону Украї-

ни «Про захист прав споживачів», а саме: шкода, яка завдана життю, здоров'ю або майну споживача дефектною продукцією або продукцією неналежної якості, підлягає відшкодуванню в повному обсязі, якщо законом не передбачено більш високої міри відповідальності, а також вимагати відшкодування збитків, завданих природним об'єктам, що перебувають у його володінні на праві власності або на інших підставах, передбачених законом чи договором. Зауважимо, що тут має йтися про збиток, як це передбачено ст. 22 ЦК України.

Таким чином через вимоги до інформації про товар забезпечується споживачам захист їх прав, можливість вільного вибору товарів, набуття знань і кваліфікації, необхідних для прийняття виважених рішень під час придбання та використання продуктів харчування відповідно до їх потреб, і гарантується придбання або одержання продукції іншими законними способами в обсязі, що забезпечують рівень споживання, достатній для підтримання здоров'я і життєдіяльності.

¹ У СБУ заявили про заборону імпорту неякісних продуктів з Росії // Економічна правда : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/11/26/7090356/?attempt=1>

² Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

³ Про захист прав споживачів : Закон України від 2 травня 1991 р. № 1023-ХІІ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/1023-12

⁴ Про інформацію для споживачів стосовно продовольчих товарів : проект Закону України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://furshet.ua/ua/buyers/protection/>

⁵ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435- IV (редакція станом на 1 січня 2016 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/435-15

⁶ Правила роздрібною торгівлі продовольчими товарами, затвердженими наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції від 11 липня 2003 р. № 185 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0628-03

⁷ Інструкція про порядок позначення роздрібних цін на товари народного споживання в підприємствах роздрібною торгівлі та громадського харчування, яка затверджена наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі від 4 січня 1997 р. № 2 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0004-97

⁸ Правила торгівлі на ринках, затвердженими наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, Міністерства внутрішніх справ, Державної податкової адміністрації, Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації від 26 лютого 2002 р. № 57/188/84/105 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/z0288-02

Резюме

Кравців Я. В. Інформація про продукти харчування як об'єкти цивільних прав.

У статті розглядаються прояви інформації про продукти харчування через призму вимог до інформації. Виокремлено таку інформацію, як відносно нову умову їх оборотоздатності та допуску до споживання, інформацію про самі продукти, їх ціну, термін придатності та умови споживання.

Ключові слова: інформація, продукти харчування, об'єкти цивільних прав.

Резюме

Кравців Я. В. Информация о продуктах питания как объектах гражданских прав.

В статье рассматриваются проявления информации о продуктах питания через призму требований к информации. Выделено информацию как относительно новое условие их оборотоспособности и допуска к потреблению, информацию о самих продуктах, их цену, срок годности и условия потребления.

Ключевые слова: информация, продукты питания, объекты гражданских прав.

Summary

Kravtsiv Y. Information about food as an objects of civil rights.

The article deals with the displays of information about food in the light of information requirements. Such information as a relatively new condition of its circulating and right of entry into consumption, information about the products, their price, expiry date and conditions of consumption is marked out.

Key words: information, food, objects of civil rights.